

با نام و یاد خدا

کتاب

کلاس یازدهم انسانی

تهیه شده توسط وبسایت [بتفایل](#)

درس ۱: معنا و مفهوم ناحیه

مفاهیم کلیدی

ناحیه، ناحیه‌بندی، کانون ناحیه، مرز ناحیه، نواحی طبیعی، نواحی انسانی، نواحی سیاسی

- معنا و مفهوم ناحیه چیست؟
- جغرافی‌دان‌ها چگونه و با چه معیارهایی سطح زمین را ناحیه‌بندی می‌کنند؟
- نکات قابل توجه درباره مرز و قلمرو نواحی کدام‌اند؟
- روابط انسان با نواحی، چه ویژگی‌هایی دارد؟

تصور شما از یک ناحیه چیست؟

به تصویرهای زیر با دقت نگاه کنید و برداشت خود را از هر یک از آن‌ها توضیح دهید.

مزرعه‌ای در سوئیس

بندر پیرائوس - یونان

زندگی شبانی - شمال آفریقا

مزرعه نخل روغنی "پالم" - مالزی

هر یک از این تصاویر، ناحیه‌ای از سطح زمین را نشان می‌دهد. تصویرها را با هم مقایسه کنید؛ چه عواملی سبب می‌شود که شما احساس کنید این نواحی با یکدیگر تفاوت دارند؟ آب و هوا؟ پوشش گیاهی؟ نوع بهره‌برداری از محیط و شیوه زندگی مردم؟ و ...

تصویر شماره "۱"، ناحیه‌ای مرطوب با پوشش گیاهی غنی و فعالیت دامداری را نشان می‌دهد. در این ناحیه به سبب بارندگی زیاد و رطوبت کافی، چمنزارهای وسیعی به وجود آمده و شرایط مناسبی برای دامداری و پرورش گاو فراهم شده است. نوع خانه‌ها و شکل سقف ساختمان‌ها نیز با ریزش‌های جوی و نوع فعالیت اقتصادی ساکنان ناحیه، یعنی نگهداری دام و علوفه، تناسب دارد.

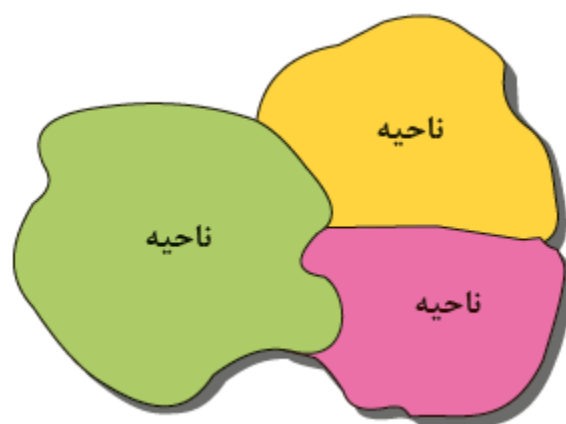
تصویر شمارهٔ "۲"، یک ناحیهٔ ساحلی با فعالیت‌های مربوط به تجارت و گردشگری را نشان می‌دهد. امکان تجارت دریایی موجب به‌وجود آمدن شهری با نقش بندری در کنار دریا شده است. جذب جمعیت زیاد، رونق فعالیت‌های مربوط به تجارت و گردشگری و حمل و نقل بار و مسافر موجب پدید آمدن ساختمان‌های بلندمرتبه شده است.

اکنون دقت کنید و بگویید در تصاویر ۳ و ۴، چه ارتباطی میان اجزا و پدیده‌ها وجود دارد. نوع فعالیت و شیوهٔ زندگی چه ارتباطی با محیط طبیعی دارد؟ تفاوت‌های این دو مکان چیست و عواملی که این دو را از هم متمایز می‌کنند، کدام‌اند؟

ناحیه

دانستید که هر مکان در روی زمین ویژگی‌هایی دارد. همچنین میان اجزا و پدیده‌های هر مکان، نوعی پیوستگی و هماهنگی وجود دارد که آن مکان را از سایر مکان‌ها متفاوت می‌سازد. یکی از کارهای جغرافی‌دانان، مطالعهٔ شباهت‌ها و تفاوت‌های مکان‌هاست.

مکان‌هایی که ویژگی‌های مشابه دارند، همان نواحی هستند. "ناحیه" یکی از مفاهیم اصلی در دانش جغرافیاست. برای ناحیه تاکنون تعاریف متعددی ارائه شده است. در اینجا به یکی از این تعاریف‌ها اشاره می‌کنیم.

ناحیه، بخشی از سطح زمین است که ویژگی‌های جغرافیایی "طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و..." همگون و خاصی دارد؛ به طوری که با بخش‌های مجاور خود متفاوت است.

از این تعریف می‌توان نتیجه گرفت:

- ۱- ویژگی اصلی هر ناحیه، وحدت و همگونی نسبی عناصر طبیعی و انسانی در آن است "وحدت‌یابی".
- ۲- هر ناحیه جغرافیایی به درجه‌ای از همگونی رسیده است که از سایر بخش‌های پیرامون خود متمایز می‌شود و با آنها تفاوت دارد.

بیشتر بدانیم

ناحیه و منطقه هر دو معادل فارسی واژه ی انگلیسی Region هستند؛ بنابراین، مترادف یکدیگرند و می‌توان آنها را به جای یکدیگر به کار برد.

ناحیه‌بندی

جغرافی‌دان‌ها از گذشته سطح زمین را به واحدهای جغرافیایی -که در آنها پدیده‌ها با هم همگونی و وحدت دارند- تقسیم کرده و سپس مورد مطالعه قرار داده‌اند. این تقسیم‌بندی‌ها برای شناخت بهتر و آسان‌تر مکان‌های مختلف و علمی کردن مطالعات و تحقیقات درباره این مکان‌ها صورت می‌گیرد تا بتوان برای آنها به‌طور صحیح برنامه‌ریزی کرد.

وقتی یک محیط جغرافیایی را براساس معیارهایی به واحدهای کوچک‌تر تقسیم می‌کنیم، به‌طوری که هر واحد مجاور تفاوت داشته باشد، در واقع "ناحیه‌بندی" کرده‌ایم.

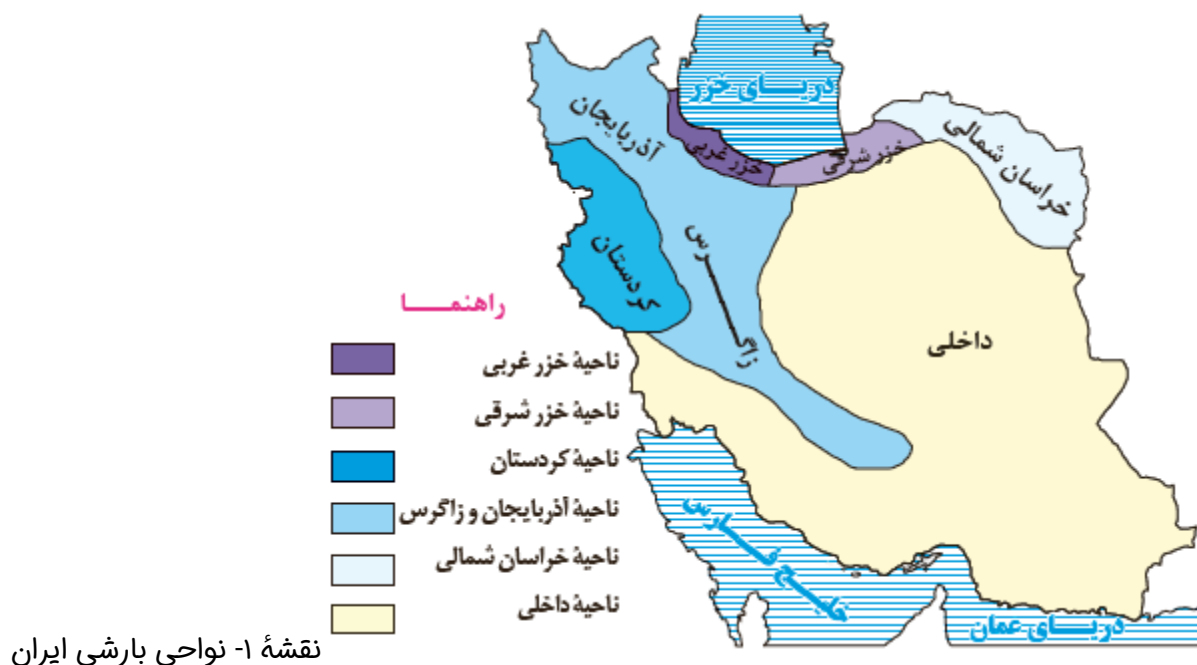
جغرافی‌دان‌ها برای تعیین حدود یک ناحیه، یک یا چند معیار را به کار می‌گیرند. آنها با توجه به این معیارها، حدود یا مرزهای هر ناحیه را روی نقشه رسم می‌کنند و نواحی مختلف را روی نقشه نمایش می‌دهند.

ناحیه‌بندی کاری صرفاً جغرافیایی است و بر اساس طرز تفکر یک جغرافی‌دان و شیوه کار او صورت می‌گیرد. انتخاب معیارها و ملاک‌ها برای تعیین حدود یک ناحیه، به هدف مطالعه و تحقیق جغرافی‌دان بستگی دارد. این معیارها ممکن است "عوامل طبیعی" یا "عوامل انسانی" باشد.

الف "معیارهای مربوط به عوامل طبیعی

ناهمواری‌ها، آب و هوا، پوشش گیاهی، خاک و نظایر آن، از معیارهای طبیعی ناحیه‌بندی است. به نقشه‌ها و تصاویر دقت کنید. در نقشه شماره ۱ جغرافی‌دان بر اساس معیارهای مربوط به بارش، ایران را ناحیه‌بندی کرده است.

در این نقشه، جغرافی‌دان براساس ترکیب ویژگی‌های عمده بارش از قبیل میانگین بارندگی سالانه، توزیع فصلی بارش و بالاترین میزان بارش روزانه، ایران را به شش ناحیه بارشی تقسیم کرده است.

نام ایستگاه	نسبت میانگین بالاترین بارش روزانه به بارش سالانه به درصد	میانگین بالاترین بارش روزانه به میلی متر	درصد بارندگی فصلی				میانگین سالانه بارش به میلی متر	ناحیه
			پاییز	تابستان	بهار	زمستان		
رامسر	۷	۹۳	۴۰	۲۰	۱۴	۲۶	۱۲۶۱	خزر غربی
گرگان	—	۹	۴۸	۳۰	۵	۴۳	۵۳۹	خزر شرقی
سنندج	۹	۴۸	۳۰	۵	۲۲	۴۳	۵۳۹	کردستان
زنجان - شهرکرد	۱۱	۳۳	۲۷	۳	۲۸	۴۲	۳۱۳	آذربایجان و زاگرس
مشهد	۱۱	۳۳	۲۷	۳	۲۸	۴۲	۳۱۳	خراسان شمالی
اهواز - ایرانشهر - یزد - سمنان	۱۹	۲۸	۲۳	۲	۱۹	۵۶	۱۵۴	داخلی

ویژگی‌های آماری نواحی بارشی ایران

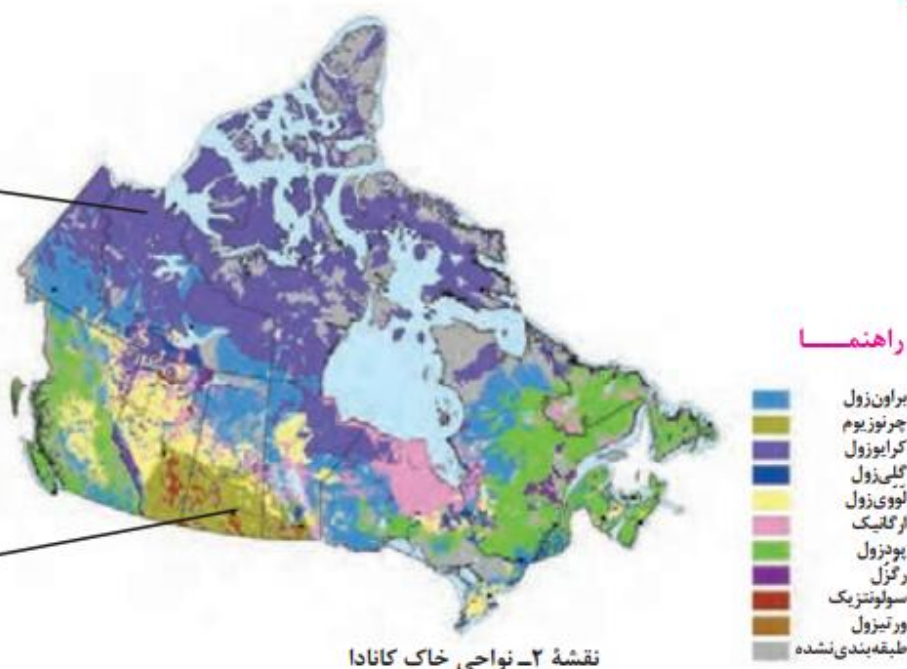
در نقشه ۲ پراکندگی خاک‌ها در کانادا را مشاهده می‌کنید. نوع خاک، ناحیه‌هایی متمایز از یک دیگر به وجود می‌آورد و بر نوع پوشش گیاهی و کشت و... نیز اثر می‌گذارد.

خاک کرایوزول (خاک یخ‌بسته نواحی توندرا)

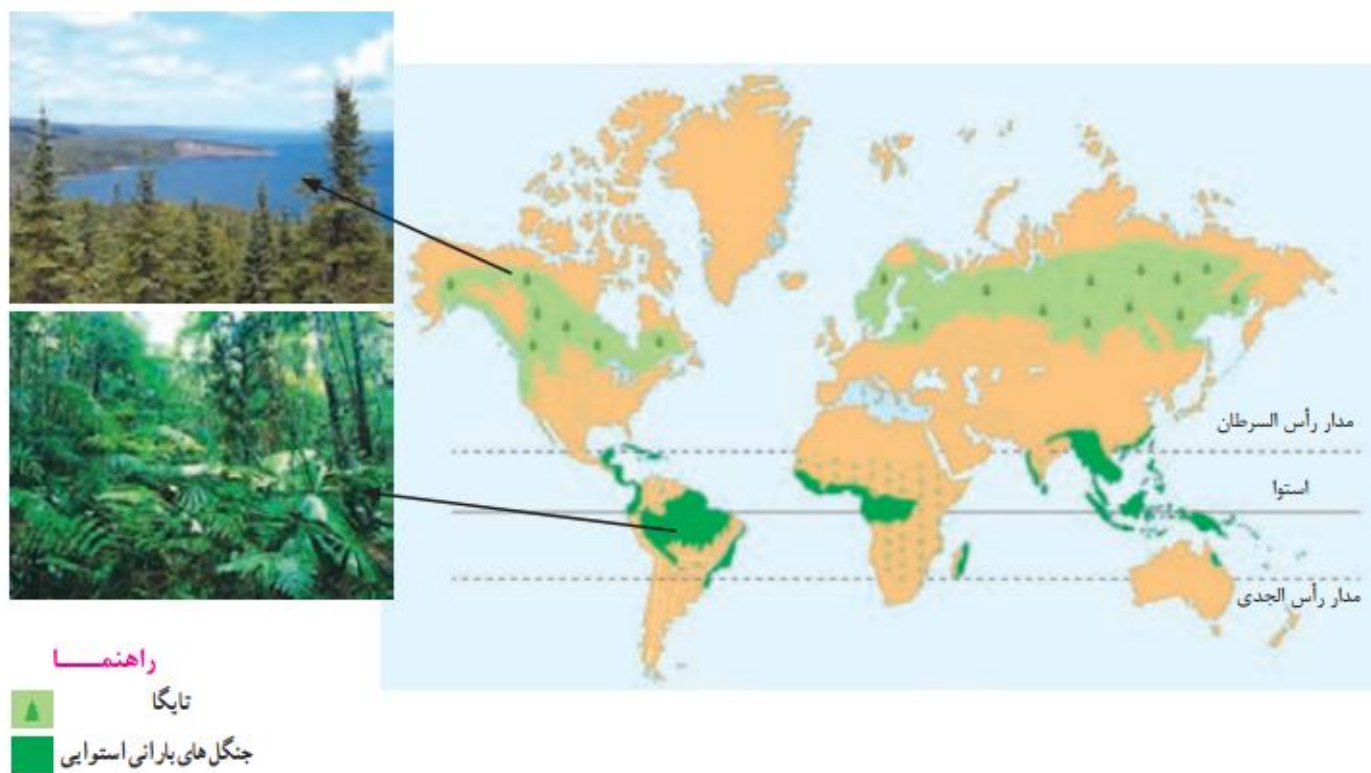
خاک چرنوزوم (خاک حاصلخیز غنی از مواد آلی و ریشه علفزارها)

نقشه ۲- نواحی خاک کانادا

در نقشه شماره "۳" دو زیست بوم "بیوم" متفاوت را مشاهده می‌کنید. زیست بوم‌ها جزء نواحی طبیعی هستند که هر یک به سبب پوشش گیاهی و زندگی جانوری خاصی که دارند از بقیه متمایز می‌شوند. با توجه به دانسته‌های خود از پایه نهم، آیا می‌توانید بگویید این دو زیست بوم چه تفاوت‌هایی دارند؟

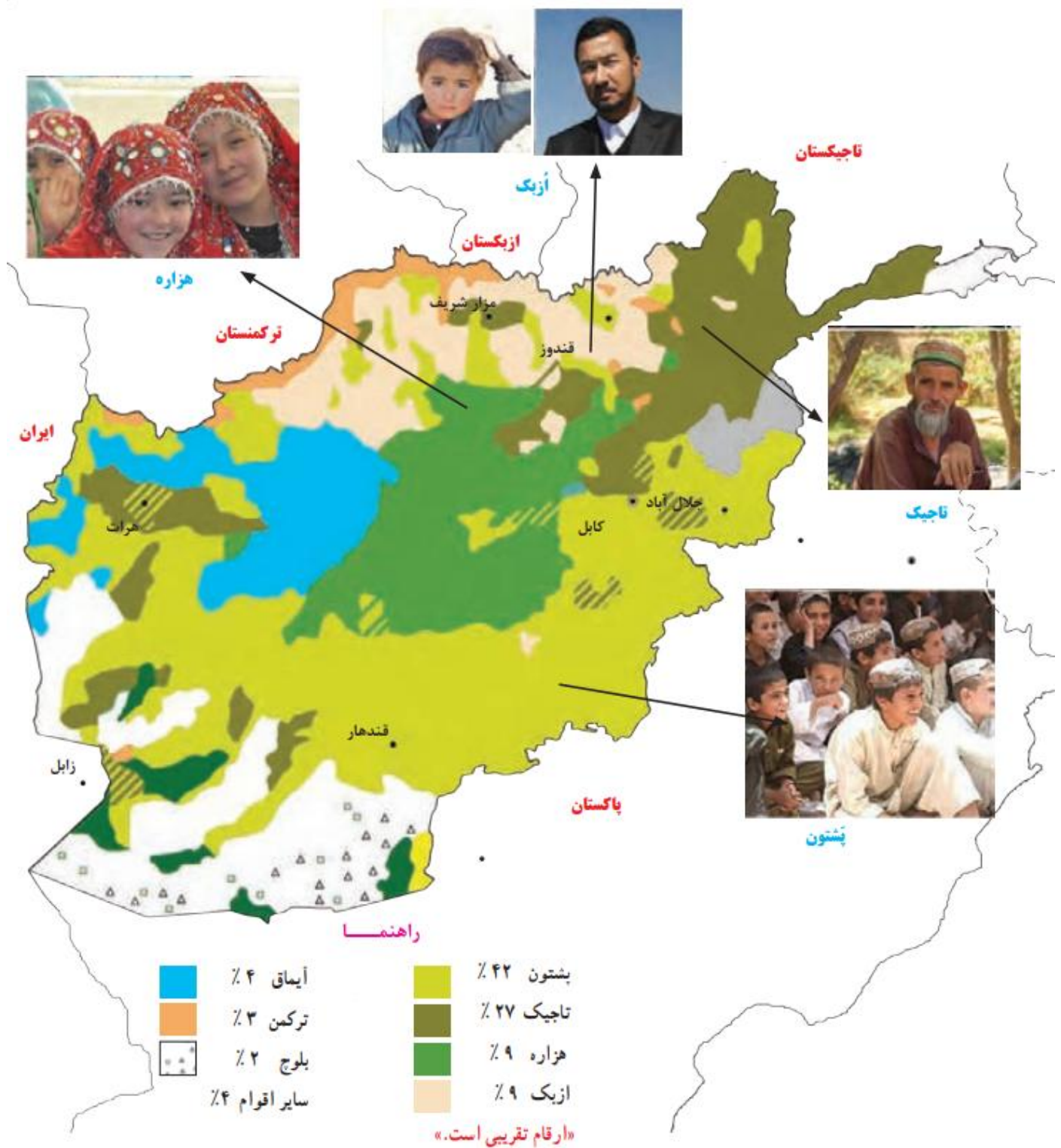
نقشه ۳- نواحی جنگل‌های بارانی استوایی و جنگل‌های تایگا

ب" معیارهای مربوط به عوامل انسانی

این معیارها ممکن است جمعیت، اقوام "قومیت‌ها"، دین، زبان، فرهنگ، نوع فعالیت‌های اقتصادی و نظایر آن باشد.

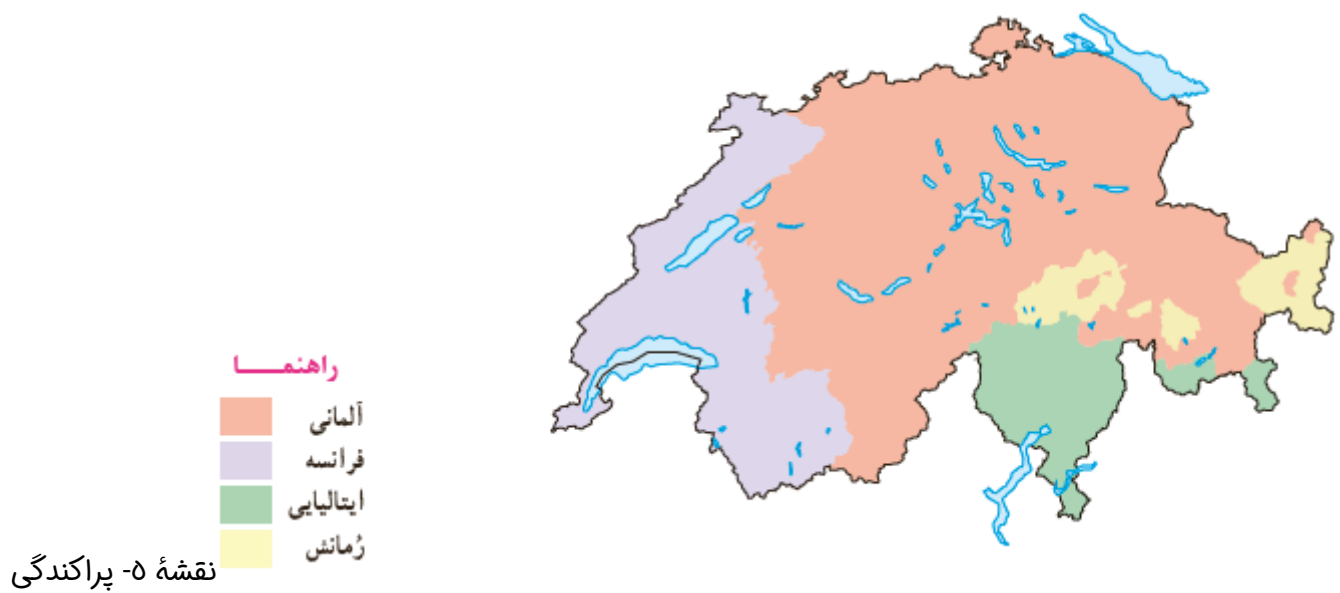
به تصاویر و نقشه‌ها دقت کنید.

همان‌طور که در نقشه ۴ مشاهده می‌کنید، اقوام مختلف هر یک در بخش خاصی از کشور افغانستان سکونت دارند.

نقشه ۴- پراکندگی نواحی قومیت‌ها در افغانستان

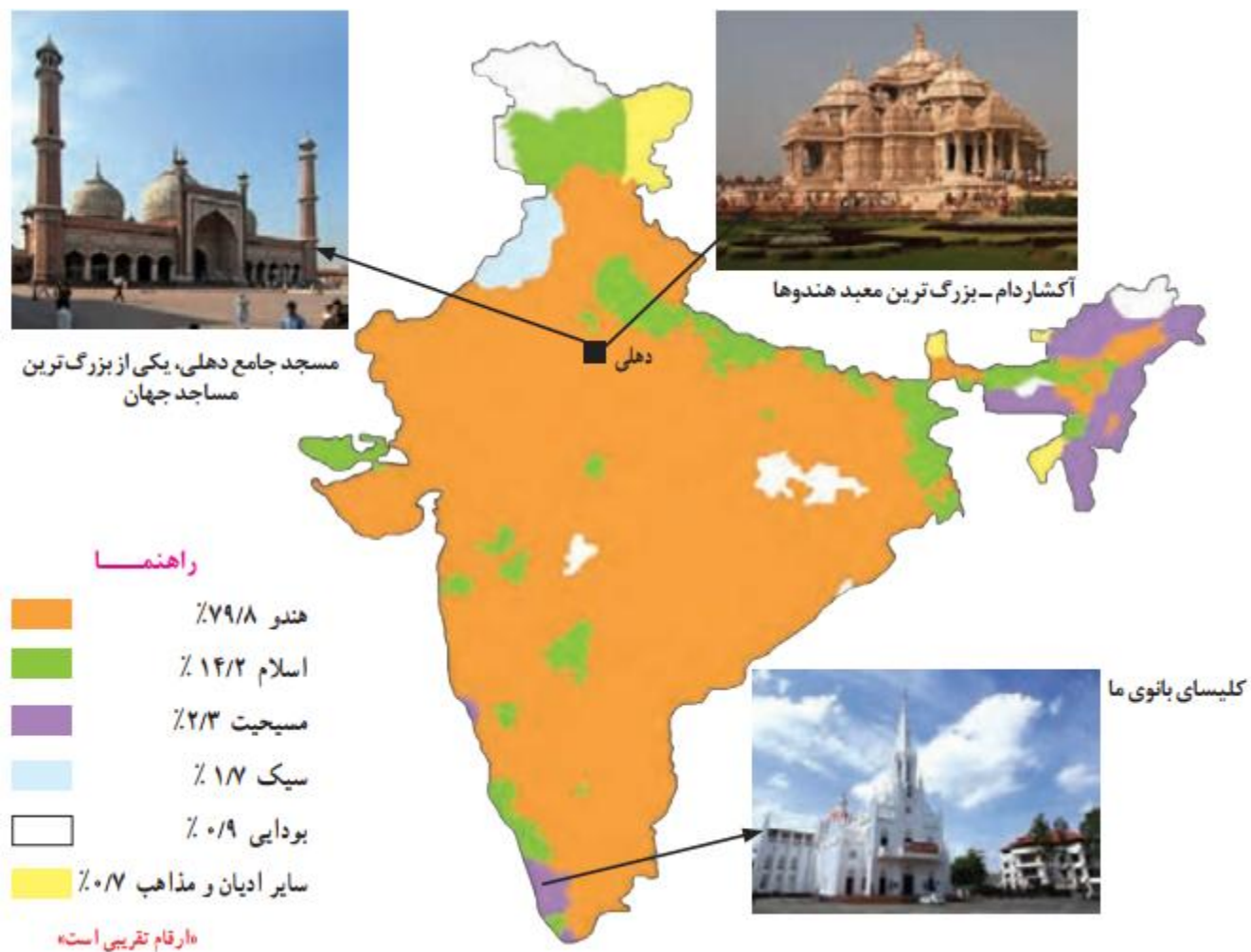
به نقشه شماره ۵ توجه کنید. در کشور سوئیس چهار زبان رسمی وجود دارد.

نواحی زبانی اصلی در سوئیس

در نقشه شماره ۶، کشور هند را می‌بینید که بر مبنای پراکندگی ادیان ناحیه‌بندی شده است. هر دین تقریباً قلمرو جغرافیایی خاصی را در سرزمین هند اشغال کرده است.

نقشه ۶- پراکندگی نواحی ادیان در هند

در نقشه شماره ۷ نواحی عمده صنعتی در قاره اروپا را مشاهده می‌کنید. نواحی صنعتی اروپا بیشتر در کدام بخش‌های این قاره استقرار یافته‌اند؟

چه شباهتی دارد؟ ناحیه‌بندی به منظور شناخت بهتر و آسان‌تر و علمی کردن مطالعات و تحقیقات دربارهٔ این مکان‌ها صورت می‌گیرد تا بتوان برای آنها به‌طور صحیح برنامه‌ریزی کرد. هر دو گروه محققان به ویژگی‌های مشترک و همگونی پدیده‌ها توجه می‌کنند. همچنین به وحدت و تجانس نسبی اجزاء و پدیده‌های هر مکان و پیوستگی و هماهنگی بین آنها می‌پردازند.

- نمودار زیر را روی کاغذ رسم کنید و به‌جای نقطه چین‌ها عبارت‌های مناسب بنویسید.
ناحیه: قسمتی از سطح زمین که ویژگی‌های جغرافیایی همگون و خاصی دارد؛ به‌طوری که با بخش‌های مجاور و پیرامون خود متفاوت است.

معیارهای طبیعی: ناهمواری‌ها، آب و هوا، پوشش گیاهی، خاک
معیارهای انسانی: دین، زبان، فرهنگ، جمعیت، اقوام، فعالیت‌های اقتصادی

مهارت‌های جغرافیایی "صفحه ۱۰ کتاب درسی"

۱- الف "هر یک از نقشه‌های ۱ تا ۷، ناحیه‌بندی بر مبنای کدام معیار طبیعی یا انسانی را نشان می‌دهد؟

نقشهٔ شماره ۱: طبیعی "بارش"

نقشهٔ شماره ۲: معیار طبیعی "خاک"

نقشهٔ شماره ۳: معیار طبیعی "زیست بوم"

نقشهٔ شماره ۴: معیار انسانی "قومیت"

نقشهٔ شماره ۵: معیار انسانی "زبان"

نقشهٔ شماره ۶: معیار انسانی "دین"

نقشهٔ شماره ۷: معیار انسانی "صنعت و فعالیت اقتصادی"

برای نقشه‌های شمارهٔ ۱، ۴، ۵ جدولی ترسیم کنید و اطلاعاتی را که هر نقشه و راهنمای آن در اختیار شما می‌گذارد، استخراج و یادداشت کنید.

معیار ناحیه‌بندی	تعداد نواحی روی نقشه	مقایسه وسعت نواحی "وسیع‌ترین ناحیه"	موقعیت تقریبی نواحی عمده	آن چه از این نقشه درک می‌کنم
طبیعی "آب و هوا"	۶ ناحیه	ناحیه داخلی	ناحیه داخلی در مرکز، شرق و جنوب ایران واقع شده است.	ایران از نظر مقدار بارش به شش ناحیه تقسیم شده است.
انسانی "قومیت"	۷ ناحیه	ناحیه پشتون	ناحیه پشتون در بخش مرکزی افغانستان واقع شده است.	ایران از نظر مقدار بارش به شش ناحیه تقسیم شده است.
انسانی "زبان"	۴ ناحیه	ناحیه آلمانی زبان	کشور سوئیس در مرکز اروپا واقع شده است. ناحیه آلمانی زبان در نیمه شرقی و شمالی این	جمعیت زیادی در سوئیس به زبان آلمانی صحبت می‌کنند.

	کشور واقع شده است.			
--	-----------------------	--	--	--

۲- با توجه به نقشه پراکندگی ادیان در کشور هند و آن چه درباره میزان جمعیت آن کشور می دانید، تعداد تقریبی مسلمانان هند را محاسبه کنید.

جمعیت هند در آخرین سرشماری سال ۲۰۱۵ میلادی ۱/۳۱۱/۰۰۰/۰۰۰ نفر بوده است. طبق نقشه شماره ۶ تعداد مسلمانان ۲/۱۴ % کل جمعیت هند است:

$$= ۱/۳۱۱/۰۰۰/۰۰۰ \times ۱۴/۲۱۰۰ = ۱/۳۱۱/۰۰۰/۰۰۰ \times ۱۴/۲۱۰۰$$

تقریبی می شود ۱۸۶/۰۰۰/۰۰۰ تعداد مسلمانان

ارائه در کلاس

به طور گروهی از نواحی طبیعی و انسانی پیرامون روستا یا شهر خود عکس بگیرید. تصاویر را دسته بندی کنید "ناحیه کشاورزی، صنعتی، بیابانی و..." و در قالب مناسبی در کلاس نمایش دهید. هنگام ارائه کار خود، نام و موقعیت ناحیه ای که از آن عکس تهیه کرده اید و هم چنین ویژگی های آن ناحیه را توضیح دهید.

درس ۲: انسان و ناحیه

در درس گذشته آموختید که سطح زمین بر مبنای معیارهای طبیعی یا انسانی ناحیه‌بندی می‌شود و انسان‌ها با نواحی ارتباط متقابل برقرار می‌کنند. اکنون می‌خواهیم ببینیم در این ارتباط چه نکات قابل توجهی وجود دارد.

متن‌های ۱ تا ۴ را مطالعه کنید. سپس، فعالیت را انجام دهید و درباره پاسخ پرسش‌ها با هم گفت و گو کنید.

۱ "انسان‌ها نواحی را به وجود می‌آورند"

انسان‌ها در محیط‌های طبیعی تغییراتی به وجود می‌آورند. آنها برای زندگی و بهره‌برداری از محیط طبیعی از شیوه‌ها و ابزارهای متفاوتی استفاده می‌کنند و در نتیجه، نواحی مختلفی را پدید می‌آورند یا نواحی طبیعی را تغییر می‌دهند.

مثال:

- بازارهای شناور در بانکوک، پایتخت تایلند از دیدنی‌های جالب توجه آسیای جنوب شرقی است. دست فروشان در قایق‌های چوبی روی رودخانه اصلی شهر، اجناس خود را برای فروش عرضه می‌کنند.

این شیوه خاص فروش کالا ناحیه‌ای تجاری و گردشگری به وجود آورده است که تقریباً همه گردشگران خارجی از آن بازدید می‌کنند.

- در چهل سال اخیر، با ایجاد کارخانه‌های بزرگ و کوچک در امتداد محورهای ارتباطی شهر تهران، نواحی صنعتی پیرامون این شهر شکل گرفته است.

به وجود آمدن این نواحی صنعتی، تهران را به مهم‌ترین قطب صنایع مصرفی کشور تبدیل کرده است.

۲ "نواحی به فعالیت‌های انسان‌ها شکل می‌دهند

انسان‌ها با پیشرفت در دانش و تولید ابزار و فناوری بر محیط‌های طبیعی غلبه کرده و این محیط‌ها را در اختیار گرفته‌اند؛ با وجود این، محیط‌ها و نواحی طبیعی همواره زندگی مردم را تحت تأثیر قرار داده است.

محدودیت‌ها و موانع محیطی موجب می‌شود انسان‌ها برای کنترل محیط و شرایط خاص آن چاره‌اندیشی کنند و به ابداع ابزارهایی بپردازند. در واقع، هر ناحیه شرایط خاصی را به انسان‌ها ارائه می‌کند و انسان‌ها در چارچوب آن شرایط دست به عمل می‌زنند.

برای مثال، مردم نواحی گرم و خشک یا نواحی بسیار سرد، برای کنترل محیط از روش‌های متفاوتی استفاده می‌کنند یا احداث راه‌آهن در کشوری که نواحی مرتفع و کوهستانی دارد، دشوارتر و پرهزینه‌تر از کشوری است که بیشتر زمین‌های آن پست و جلگه‌ای هستند.

مثال: تصویرها را مشاهده کنید.

به کارگیری

ماشین برفروب مجهز به جی‌پی‌اس برای پاک‌سازی جاده‌ها -
کانادا

احداث تونل و پل عبور قطار در ناحیه‌ای کوهستانی و
برف‌گیر - سوئیس

صید ماهی -

فیلیپین

استفاده از صفحه‌ای خورشیدی - اداره برق سمنان

۳" نواحی با یکدیگر رابطه و کنش متقابل دارند

هر ناحیه کره زمین با دیگر نواحی مبادلات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی دارد. نواحی بر روی یکدیگر تأثیر می‌گذارند. امروزه همه نواحی و حتی دور افتاده‌ترین آنها به‌ویژه از نظر اقتصادی، تحت تأثیر یکدیگرند.

مثال: بریده روزنامه‌ها را بخوانید.

با افت قیمت غله به ویژه ذرت و سویا در بازارهای جهانی، ارزش زمین های کشاورزی در ناحیه میدوست (غرب میانه) ایالات متحده آمریکا کاهش یافت و این امر موجب نارضایتی و بدهکاری کشاورزان شد.

واردات نفت ژاپن از ایران در سال ۲۰۱۴ میلادی با رشد ۲۱ درصدی به ۲۶۰ هزار بشکه در روز رسید.

کشورهای عضو اتحادیه اروپا روزانه بیش از یک میلیارد دلار برای واردات انرژی نفت و گاز هزینه می کنند.

۱۳۹۵
اجلاس گفت و گوهای فرهنگی ایران و جهان عرب برگزار شد.

در پیمان کیوتو که کشورها برای کاهش صدور گازهای گلخانه ای به جو امضا کرده اند...

۱۳۸۷
موافقت نامه فرهنگی بین ایران و چین امضا شد. مبادله هیئت های فرهنگی و مؤسسات انتشاراتی

بالا رفتن قیمت برنج وارداتی آسیا، نگرانی کشورهای وارد کننده را در زمینه تغذیه مردم افزایش داده است.

بنا به اعلام فائو، وقوع خشکسالی در استرالیا و یخ بندان زود هنگام در آرژانتین به تولید غله جهانی صدمه زد. کاهش تولید غله و گرانی آن، شورش ها و تظاهراتی را در سنگال، بورکینافاسو و ... به دنبال داشت.

۴ "نواحی تحت تأثیر تصمیم گیری های سیاسی حکومت ها هستند

نواحی فقط تحت تأثیر روابط معمول انسان ها و محیط طبیعی نیستند بلکه حکومت ها و تصمیم گیری های سیاسی نیز به شدت بر نواحی تأثیر می گذارند.

برای مثال، برنامه ریزی یا تصمیم های یک دولت برای ایجاد ناحیه گردشگری و پارک های ملی یا صنعتی، توسعه کشاورزی در یک ناحیه، انتقال اجباری ساکنان یک ناحیه به ناحیه دیگر، وقوع جنگ بین حکومت ها و نظایر آن، می تواند موجب حفظ، تغییر یا تخریب نواحی طبیعی و انسانی شود.

مثال:

- دولت امارات متحدهٔ عربی با ساختن جزیره‌های مصنوعی در آب‌های خلیج فارس، نواحی جدیدی در منطقه ایجاد کرده است. کاربری این جزایر مسکونی، تفریحی و تجاری است و ویلاها و آپارتمان‌های لوکس، امکانات تفریحی و بازار و هتل در این جزایر مصنوعی در حال احداث است.

برای ساختن این جزایر، مقدار زیادی سنگ و خاک از بستر خلیج فارس بالا کشیده می‌شود. این خاک‌برداری و گل‌آلوده شدن وسیع آب به بوم‌سازگان "اکوسیستم" دریایی و آب‌سنگ‌های مرجانی آسیب رسانده است. صاحب‌نظران معتقدند که ساختن این جزایر پیامدهای بسیار نامطلوبی برای محیط زیست خلیج فارس دارد.

- در چند سال اخیر، کشتار صدها تن از مردم مسلمان و مظلوم میانمار "برمه" و به آتش کشیده شدن خانه‌های آنها به دست یک فرقهٔ بودایی افراطی موج وسیعی از اعتراضات را علیه اقدامات حکومت این کشور برانگیخته است. دولت میانمار مسلمانان را شهروند این کشور نمی‌داند و به همین دلیل، ساختن مسجد را نیز ممنوع کرده است. در نتیجهٔ پاک‌سازی قومی دولت میانمار، صدها نفر از مردم ناحیهٔ مسلمان‌نشین این کشور به مرزهای بنگلادش مهاجرت کرده و درخواست پناهندگی نموده‌اند. در نتیجه، ناحیهٔ مسلمان‌نشین میانمار تخریب شده است.

گفت و گو کنید "صفحه ۱۵ کتاب درسی"

۱- الف "برای موضوع متن شماره ۱ مثال دیگری ارائه کنید. در منطقه خلیج فارس، انسان با استفاده از صنایع مختلف گازی و پتروشیمی و بهره‌برداری از منابع نفتی موجود در دریا، محیط طبیعی را به شکل دیگر و متناسب با نیازهای اقتصادی خویش ایجاد کرده است.

ب "تصاویر متن شماره ۲ را تفسیر کنید و بگویید شرایط طبیعی هر ناحیه چگونه بر فعالیت‌های انسان تأثیر گذاشته است.

۱- احداث تونل و پل برای عبور قطار در ناحیه‌ای کوهستانی و برف‌گیر در سوئیس: ساختن جاده‌ها و احداث راه‌آهن در کشورهای کوهستانی مانند سوئیس دشوارتر و پرهزینه‌تر از کشورهایی با اراضی پست و جلگه‌ای است ولی انسان یاد گرفته چگونه خودش را با شرایط محیط طبیعی وفق دهد و مشکلات ارتباطی و حمل و نقل را در نواحی مرتفع و کوهستانی کاهش دهد.

۲- به کارگیری ماشین برف روب مجهز به جی‌پی‌اس جاده‌ای برای پاک‌سازی جاده‌ها در کانادا: کانادا به دلیل قرار گرفتن در عرض‌های جغرافیایی بالا و آب و هوای بسیار سرد و یخ‌بندان و طولانی دارد؛ فصل سرما، باعث ابداع ابزارهایی مانند ماشین‌های برف روب مجهز به GPS و تجهیزات مشابه دیگری توسط انسان شده که بخش زیادی از مشکلات را حل کرده و زندگی در شرایط آب‌وهوایی این ناحیه را میسر می‌کند.

۳- استفاده از صفحه‌های خورشیدی اداره برق سمنان: در استان سمنان انسان به دلیل موقعیت خاص این ناحیه "گرم و خشک بودن" و ساعات آفتابی زیاد، خودش را با شرایط محیطی انطباق داده است و از این مزیت برای ساخت صفحه‌های خورشیدی و نیروگاه‌های خورشیدی استفاده کرده است که نشان دهنده تأثیر محیط روی

رفتار و عملکرد انسان و استفاده انسان از محیط طبیعی به نفع خود است.

۴- صید ماهی در فیلیپین: کشور فیلیپین به صورت مجمع‌الجزایر در جنوب شرق آسیا واقع شده است و به دلیل دسترسی به دریاها و اقیانوس‌ها صنعت ماهیگیری در آن رواج یافته است و انسان با توجه به این مزیت و ویژگی‌ها، اقدام به صید ماهی و بهره‌برداری از دریا نموده‌اند. به عبارت دیگر محیط بر اقتصاد و نوع معیشت انسان تأثیر گذاشته است.

۲- الف " در متن شماره ۳ بریده روزنامه‌ها را بخوانید و چند مورد از مبادلات و روابط اقتصادی نواحی را توضیح دهید. رابطه اقتصادی اروپا با کشورهای تولید کننده نفت و گاز یک نوع رابطه متقابل نواحی مختلف جهان برای استفاده از منابع محیطی یک دیگر است؛ برای مثال کشور ایران به ژاپن نفت صادر می‌کرد و در سال ۲۰۱۴ این میزان به ۲۶۰ بشکه در روز رسیده بود. نمونه دیگر، کشورهای عضو اتحادیه اروپا هستند که هزینه زیادی برای واردات انرژی نفت و گاز از کشورهای دیگر صرف می‌کنند و این میزان روزانه بیش از یک میلیارد دلار بوده است.

ب " آیا در گذشته‌های دور نیز نواحی از نظر اقتصادی با یکدیگر در ارتباط بوده‌اند؟ بله، ولی در گذشته‌های دور مبادلات اقتصادی بین نواحی به دلیل عدم گسترش راه‌های ارتباطی و وسایل حمل و نقل و کمی جمعیت و پایین بودن سطح تکنولوژی کمتر بوده است.

پ " آیا کنش متقابل و وابستگی نواحی در جهان امروز نسبت به گذشته شدت بیشتری یافته است؟ چرا؟ بله، به دلیل رشد سریع جمعیت جهان و افزایش نیازها و همچنین توسعه فناوری و تکنولوژی، گسترش راه‌های ارتباطی و وسایل حمل و نقل، کنش متقابل و وابستگی نواحی در جهان امروز افزایش یافته و حتی دور افتاده‌ترین آنها از نظر اقتصادی تحت تأثیر یک دیگرند.

۳- باتوجه به دانسته‌های خود از پایه نهم، بگویید تغییر در یک ناحیه طبیعی مانند جنگل‌های بارانی آمازون چه تأثیری بر سایر نواحی دارد. جنگل‌های آمازون بزرگ‌ترین جنگل‌های جهان است و آنها را "ریه‌های تنفسی" جهان می‌نامند. تخریب این جنگل‌ها سبب کاهش اکسیژن در سایر نواحی جهان خواهد شد. تخریب این جنگل‌ها موجب پر شدن سدها از رسوبات در نواحی دیگر خواهد شد. همچنین تخریب جنگل‌های بارانی موجب تغییرات آب و هوایی در سایر نواحی خواهد شد.

۴- الف " با مشاهده نقشه‌های طبیعی یک اطلس، توضیح دهید که احداث راه آهن در افغانستان و نپال دشوارتر است یا آلمان و فرانسه. چرا؟ افغانستان و نپال؛ زیرا کشور افغانستان و نپال در محدوده رشته کوه‌های بلند هندوکش و هیمالیا قرار دارند و این دو کشور بیشتر دارای سرزمین‌های مرتفع و کوهستانی هستند. ولی آلمان و فرانسه بیشتر در سرزمین‌های پست و جلگه‌ای قرار دارند.

ب " با توجه به این موضوع، از تأثیر نواحی طبیعی بر فعالیت های انسانی چه برداشتی دارید؟ نواحی طبیعی بر فعالیت‌های انسانی تأثیری دو سویه می‌گذارند؛ می‌توانند موجب رونق و تسهیل این فعالیت‌ها شوند یا آنها را محدود کرده و انجام آنها را دشوارتر کنند.

۵- الف " با مطالعه متن "۴" چه نکاتی را دریافتید؟ حکومت‌ها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی به شدت بر نواحی تأثیر می‌گذارند. برنامه‌ریزی یا تصمیم‌های دولت‌ها برای ایجاد نواحی گردشگری، پارک‌های ملی و صنعتی، توسعه کشاورزی در یک ناحیه و یا وقوع جنگ بین حکومت‌ها و کشورها و نظایر آن می‌تواند موجب حفظ یا تغییر و حتی تخریب نواحی طبیعی و انسانی شود.

ب " تصمیم‌های حکومتی ممکن است موجب حفظ، تغییر یا تخریب نواحی طبیعی و انسانی شود. برای هر یک، مثالی ارائه کنید. حفظ: تصمیم دولت ایران در حفظ جنگل‌ها مانند مناطق حفاظت شده سراوان در گیلان و پارک ملی گلستان.

تغییر: ساختن جزیره‌های مصنوعی در آب‌های خلیج فارس توسط دولت امارت متحده عربی موجب آسیب دیدن اکوسیستم دریایی شده است.

تخریب: کشتار مردم مسلمان میانمار و اعمال خشونت بر آنها موجب پاک سازی قومی و مهاجرت صدها هزار نفر از مردم این منطقه شده است.

کانون ناحیه، مرزهای ناحیه

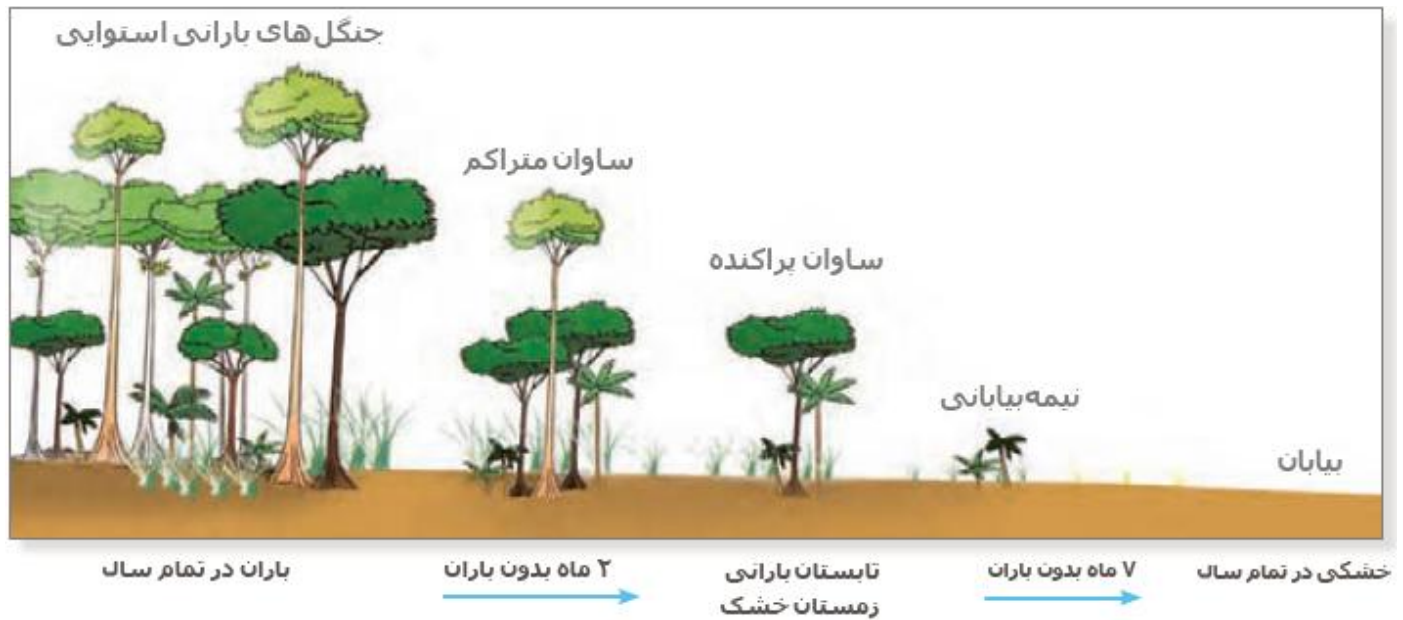
هر ناحیه جغرافیایی دارای کانون یا مرکزی است که بیشترین عوامل وحدت و همگونی در آن وجود دارند.

معمولاً هر چه از کانون یک ناحیه جغرافیایی دور می‌شویم و به طرف مرزهای آن حرکت می‌کنیم، به تدریج از عوامل همگونی آن ناحیه کاسته می‌شود و سرانجام، این عوامل ناپدید می‌گردند.

- برای مثال، در کانون یک ناحیه صنعتی تجمع زیاد کارخانه‌ها مشاهده می‌شود. هر چه از این کانون دور و به مرزهای ناحیه مجاور نزدیک‌تر شویم، از تمرکز و تعداد کارگاه‌ها و کارخانه‌ها کاسته می‌شود؛ تا اینکه سرانجام در ناحیه مجاور، دیگر اثری از آنها نمی‌بینیم.

- یک مثال دیگر در این مورد، نواحی زیست‌بوم‌هاست. همان‌طور که در پایه نهم خواندید، ساوان یک ناحیه انتقالی بین جنگل‌های بارانی استوایی و "صحرای بزرگ آفریقا"ست. هر چه به سمت بیابان صحرا "Sahara"، پیش می‌رویم، بارندگی کمتر و علف‌های ساوان کوتاه‌تر و تنک‌تر می‌شوند و کم‌کم به مراتع مداری، که از علفزارهای کوتاه قد تشکیل شده است، تبدیل می‌گردند. این مراتع در حاشیه صحرا به علت خشکی هوا به استپ‌های بیابانی تبدیل می‌شوند.

به نقشه زیر توجه کنید. بخش هاشور زده، ناحیه‌ای انتقالی را در امتداد دو ناحیه زبانی انگلیسی و اسپانیایی در مجاورت مرز ایالات متحده آمریکا و مکزیک نشان می‌دهد. در این بخش هر دو زبان انگلیسی و اسپانیایی رواج دارد.

- **تعیین مرزهای دقیق نواحی دشوار است.** البته در نواحی انسانی مانند نواحی زبانی و قومی، تعیین مرز نواحی دشوارتر از نواحی طبیعی مثل نواحی خاک یا زیست بوم‌هاست. چرا؟

- قلمرو و وسعت نواحی، متفاوت است. گاه یک ناحیه بخشی از یک روستا، یک شهر یا استان یا یک کشور است و گاه چند کشور و قاره را در بر می‌گیرد و مقیاس جهانی دارد.

- مرزهای نواحی قابل تغییرند. در اثر فعالیت‌های انسانی یا عوامل طبیعی ممکن است ویژگی‌های خاص یک ناحیه از بین برود و وسعت آن کم یا زیاد شود؛ برای مثال، مهاجرت روستاییان از یک ناحیه یا وقوع خشک سالی، وسعت یک ناحیه کشاورزی را کاهش می‌دهد یا ممکن است به کلی آن ناحیه را به ناحیه‌ای غیر کشاورزی تبدیل کند.

- مرزهای سیاسی و اداری معمولاً بر مرزهای نواحی طبیعی و انسانی منطبق نیستند. در پایه‌های قبلی با تقسیمات سیاسی مانند استان، بخش و شهرستان آشنا شدید. همچنین آموختید که کشورها با مرز از یکدیگر جدا می‌شوند. مرزهای سیاسی و اداری بر مبنای انتخاب و تصمیم‌گیری انسان‌ها تعیین می‌شوند. در این مرزبندی، گاهی یک ناحیه آب و هوایی، ناحیه زبانی و قومی و نظایر آن بین چند استان یا حتی چند کشور قرار می‌گیرد.

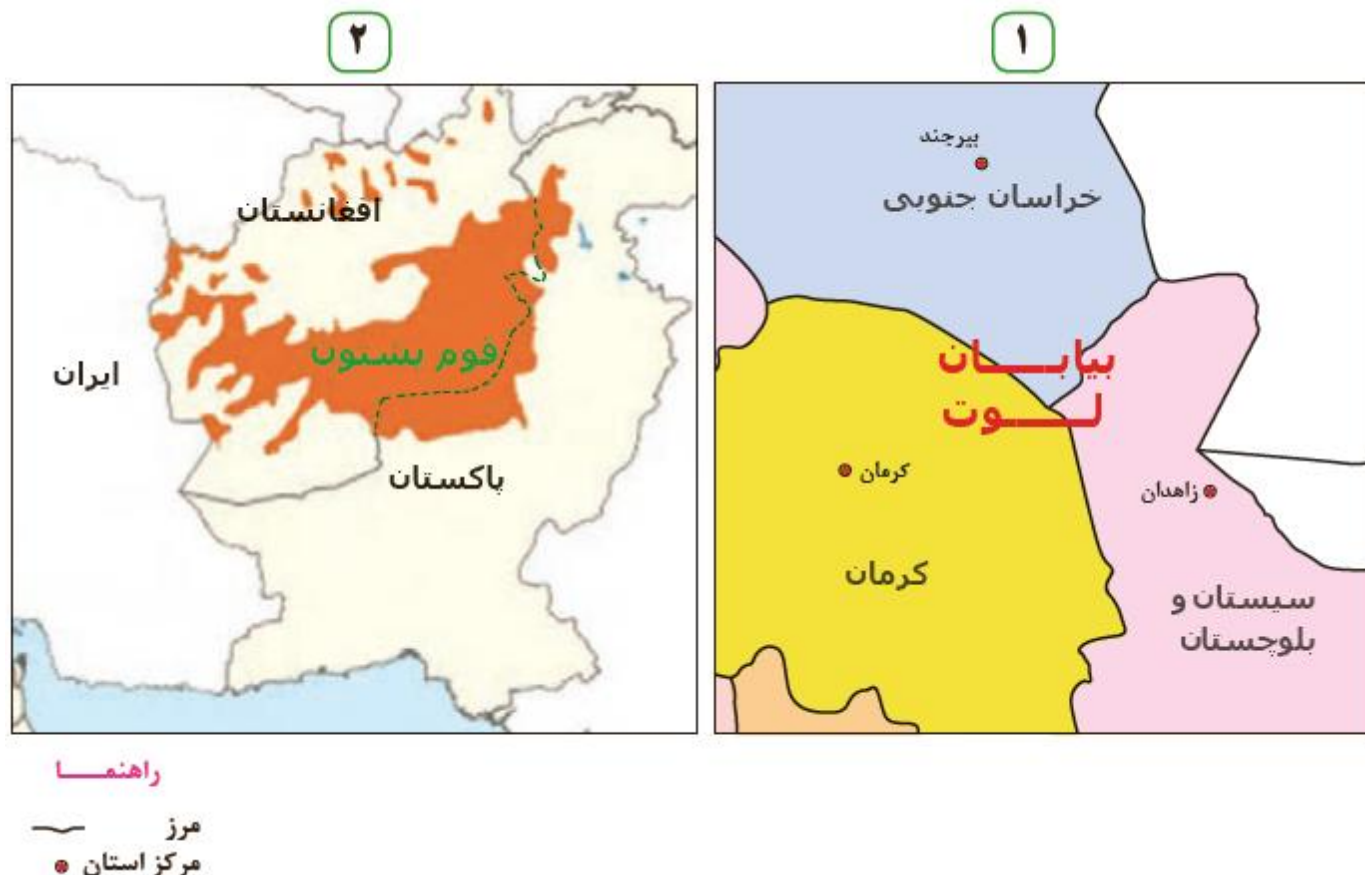
فعالیت "صفحه ۱۷ کتاب درسی"

۱- الف "در نقشه شماره ۱"، استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان و خراسان جنوبی چگونه از هم جدا شده‌اند؟ استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان و خراسان جنوبی بر اساس عوامل اداری و سیاسی از هم جدا شده‌اند و معیارهای طبیعی و انسانی در تعیین مرز این نواحی مورد توجه قرار نگرفته است.

ب" کدام ناحیه طبیعی در این سه استان گسترده شده است؟ بیابان لوت "ناحیه بیابانی و نیمه بیابانی"

۲- الف "در نقشه شماره ۲"، کشورهای افغانستان و پاکستان چگونه از هم جدا شده‌اند؟ توسط مرزبندی "عوامل" اداری و سیاسی؛ دیورند مرز مشترک افغانستان و پاکستان در سال ۱۸۹۳ میلادی تعیین شد و در اثر این مرزبندی در دو سوی این مرز استقرار یافتند.

ب" کدام ناحیه انسانی در هر دو کشور گسترده شده است؟ قوم پشتون

۳- آیا لزوماً مرزهای نواحی طبیعی و انسانی با مرزهای اداری و سیاسی منطبق‌اند؟ خیر، مرزهای اداری و سیاسی بر اساس انتخاب انسان‌ها و حکومت‌ها تعیین شده‌اند و معمولاً بر مرز نواحی جغرافیایی منطبق نیستند. گاهی یک ناحیه آب و هوایی، زبانی یا قومی بین چند ایالت و استان و حتی چند کشور گسترده شده است. شما با مطالعه ی این فصل، به وجود نواحی طبیعی، نواحی انسانی و نواحی سیاسی در سطح زمین پی بردید.

- **نواحی طبیعی** در سراسر کره زمین گسترده شده‌اند. این نواحی دارای ویژگی‌های طبیعی هستند و بستر زندگی و فعالیت‌های انسان محسوب می‌شوند. جوامع انسانی برای ادامه حیات به نواحی طبیعی وابسته‌اند.

- **نواحی انسانی** شامل نواحی جمعیتی، فرهنگی، اقتصادی و... در بستر نواحی طبیعی شکل می‌گیرند و به وجود می‌آیند.

- به‌طور کلی، امروزه همه نواحی طبیعی یا انسانی جهان تحت مدیریت نهادهای سیاسی یا اداری قرار دارند؛ برای مثال، نهادهایی مانند شوراها، شهرداری‌ها، بخش‌داری‌ها، استانداری‌ها، سازمان‌ها و بالاخره حکومت‌ها،

مدیریت این نواحی را به دست گرفته‌اند و دربارهٔ آنها تصمیم‌گیری می‌کنند و سیاست‌ها و خط مشی‌هایی را به کار می‌بندند.

همان‌طور که از بررسی نقشه‌ها دریافته‌اید، شهرها، استان‌ها و کشورها نواحی سیاسی محسوب می‌شوند؛ زیرا یک نهاد آنها را اداره و مدیریت می‌کند. این نواحی با مرزهای قراردادی از نواحی مجاور، متمایز می‌شوند.

در فصل‌های بعد، ویژگی‌های نواحی طبیعی، انسانی و سیاسی را مطالعه خواهید کرد.

فعالیت: بیندیشیم "صفحه ۱۸ کتاب درسی"

به نظر شما، آیا می‌توانیم قاره‌ها "مثلاً قارهٔ آسیا یا آفریقا" را یک ناحیه بدانیم؟ چرا؟ دلیل بیاورید و پاسخ خود را توضیح دهید.

خیر، زیرا باتوجه به تعریف ناحیه، آن بخش از سطح زمین که ناحیهٔ نامیده می‌شود باید از نظر ویژگی‌های طبیعی، اقتصادی، فرهنگی و... همگون باشد؛ در صورتی که در هر قاره مناطق مختلفی وجود دارد که این معیارها در آنها متفاوت است؛ به عبارت دیگر، هر قاره می‌تواند تعداد زیادی ناحیه داشته باشد که ویژگی‌های جغرافیایی هر ناحیه با ناحیهٔ دیگر متفاوت باشد.

ارائه در کلاس

در هر گروه، به دلخواه یکی از موضوعات یا مثال‌های متن ۱ و ۲ یا مثال‌های مشابه را در کشور ایران یا سایر نواحی جهان انتخاب و دربارهٔ آن تحقیق کنید. نتیجه را در کلاس به صورت سمینار ارائه دهید. در تحقیق خود بر رابطهٔ انسان و ناحیه تأکید داشته باشید و در ارائهٔ گزارش، از رسانه‌های مختلف مانند نقشه و عکس استفاده کنید.

برای مثال شهر ونیز: جزیره‌ای در شمال ایتالیا است که در میان دریای آتلانتیک قرار گرفته است و تشکیل شده از ۱۱۸ جزیره